

Pomiar jakości sprawozdawczości finansowej w badaniach dotyczących rad dyrektorów i komitetów audytu

Przegląd systematyczny

DOROTA DOBIJA *, *KAROLINA SKORULSKA* **

Streszczenie

Pomiar jakości sprawozdawczości finansowej sprawia problemy, ponieważ sprawozdawczość finansowa jest trudna do zaobserwowania i zmierzenia. Celem artykułu jest przedstawienie metod pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej oraz przegląd systematyczny literatury dotyczącej wpływu reform w systemach ładu korporacyjnego na jakość sprawozdawczości finansowej. Główne pytania badawcze to: (1) jakie są możliwości pomiaru sprawozdawczości finansowej do celów badawczych; (2) które z metod pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej są wykorzystywane w badaniach dotyczących ładu korporacyjnego oraz (3) jakie zmienne używane do pomiaru czynników związanych z ładem korporacyjnym wpływają na jakość sprawozdawczości finansowej. Aby odpowiedzieć na powyższe pytania, dokonano krytycznej analizy literatury oraz, za pomocą metaanalizy, przeglądu systematycznego wyników badań naukowych. W celu doboru artykułów bazowano na trzyetapowej strategii zbierania najodpowiedniejszych do badania prac, czego wynikiem jest baza składająca się z 38 publikacji. Z przeglądu wynika, że najczęściej używaną przez naukowców metodą mierzenia jakości sprawozdawczości finansowej są modele oparte na pomiarze zarządzania zyskiem w przedsiębiorstwach, a najczęściej występujące zmienne niezależne, opisujące ład korporacyjny, to liczebność komitetu audytu, udział niezależnych dyrektorów w składzie rady nadzorczej, dwoista rola prezesa, udział niezależnych dyrektorów w składzie komitetu audytu, liczebność rady nadzorczej, udział ekspertów rachunkowości w składzie komitetu audytu, częstość spotkań komitetu audytu.

Słowa kluczowe: sprawozdawczość finansowa, metaanaliza, komitety audytu, przegląd systematyczny, ład korporacyjny.

Abstract

Boards of directors, audit committees and financial reporting quality. A systematic review

Measurement of financial reporting quality is a problematic task because financial reporting is difficult to observe and measure. The aim of the article is to present the methods of financial reporting quality measurement and a systematic review of literature on the effects of corporate governance reforms on the quality of financial reporting. The main research questions are: (1) what are the possibilities of measuring financial reporting for research purposes, (2) which of the methods of measuring the quality of financial reporting

* Prof. dr hab. Dorota Dobija, Akademia Leona Koźmińskiego, Katedra Rachunkowości, dobija@kozminski.edu.pl

** Mgr Karolina Skorulska, Akademia Leona Koźmińskiego, Katedra Rachunkowości, k.skorulska@kozminski.edu.pl

are used in research on corporate governance, and (3) which variables used in measuring corporate governance factors affect financial reporting quality? To answer these questions, a critical analysis of literature and a systematic review of research results using meta-analysis was made. For selecting the best articles a three-step collection strategy was used, which resulted in a database of 38 publications. The review has shown that for measuring the quality of financial reporting researchers most frequently use models based on measurement of risk management, and the most common independent variables describing corporate governance are: the size of the audit committee, presence of independent directors on the supervisory board, dual role of CEO, proportion of independent directors in the audit committee, size of the supervisory board, proportion of accounting experts in the audit committee, and frequency of audit committee meetings.

Keywords: financial reporting, meta-analysis, audit committees, systematic review, corporate governance.

Wprowadzenie

Wysoka jakość sprawozdawczości finansowej jest ważnym elementem funkcjonowania rozwiniętych rynków kapitałowych. W związku z tym w ostatnich dwudziestu latach praktyki gospodarczej podejmowano wiele działań zmierzających do zwiększenia jakości sprawozdawczości finansowej. Działania te obejmowały między innymi reformy w zakresie ładu korporacyjnego, rozwój regulacji w zakresie informacji sprawozdawczanych przez przedsiębiorstwa oraz zmiany na rynku świadczenia usług audytorskich.

Jednocześnie pojawiła się bogata literatura dotycząca tematyki jakości sprawozdawczości finansowej. Badacze, głównie z obszaru rachunkowości, ale też finansów oraz ładu korporacyjnego, realizują projekty badawcze mające na celu sprawdzenie, czy podejmowane działania i reformy w rzeczywistości wpływają na jakość sprawozdawczości finansowej (a jeśli tak, to w jakim kierunku). Pomiar jakości sprawozdawczości finansowej sprawia jednak problemy, ponieważ jakość sprawozdawczości finansowej jest trudna do zmierzenia ze względu na fakt, że nie może być bezpośrednio zaobserwowana. W ramach przeglądu systematycznego przeanalizowano różne modele oraz zmienne prezentowane w znaczących publikacjach naukowych.

Celem artykułu jest przedstawienie metod pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej oraz dokonanie przeglądu systematycznego literatury dotyczącej wpływu reform i zmian w systemach ładu korporacyjnego, a w szczególności wpływu rad dyrektorów/rad nadzorczych oraz komitetów audytu na jakość sprawozdawczości finansowej. W związku z tym postawione w tej pracy pytania badawcze brzmią:

- 1) jakie są możliwości pomiaru sprawozdawczości finansowej do celów badawczych;
- 2) które z metod pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej są wykorzystywane w badaniach dotyczących ładu korporacyjnego, a w szczególności efektywności rad dyrektorów/rad nadzorczych i komitetu audytu;
- 3) jakie zmienne, używane do pomiaru czynników związanych z ładem korporacyjnym, wpływają na jakość sprawozdawczości finansowej.

W opracowaniu zastosowano metodę krytycznej analizy literatury w celu zaprezentowania opisywanych w literaturze przedmiotu metod pomiaru jakości sprawozdawczości

finansowej. Metoda ta została wykorzystana do uzyskania odpowiedzi na pierwsze pytanie badawcze. W celu uzyskania odpowiedzi na drugie i trzecie pytanie badawcze posłużono się metodą przeglądu systematycznego. Uważa się, że metoda przeglądu systematycznego jest właściwa do podsumowania wyników badań, polegającego na usystematyzowaniu literatury względem określonych podobieństw.

W celu doboru najodpowiedniejszych prac poddanych analizie bazowano na strategii użytej w badaniu van Essena i współpracowników (2012), czego wynikiem jest zbiór 38 badań opublikowanych w prestiżowych czasopismach. Literatura opisująca wpływ określonych zmiennych na jakość sprawozdawczości jest bowiem oparta na różnych perspektywach teoretycznych. Ponadto opublikowane badania wykorzystują różne metody gromadzenia danych, są zamieszczane w licznych czasopismach, koncentrują się na różnych okresach i zakresach geograficznych, wielkościach prób i prezentują różne, niekiedy przeciwstawne wyniki. Artykuł został podzielony na pięć części. W części pierwszej omówiono możliwości pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej i audytu finansowego. W części drugiej zaprezentowano metody pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej występujące w literaturze przedmiotu. W części trzeciej przedstawiono założenia metody przeglądu systematycznego. W części czwartej opracowania zaprezentowano wyniki badań autorek. Artykuł kończy podsumowanie.

1. Możliwości pomiaru jakości audytu finansowego i sprawozdawczości

Jakość sprawozdawczości finansowej nie jest możliwa do zaobserwowania. W literaturze przedmiotu można znaleźć wiele podejść do pomiaru tej zmiennej. Nie są to podejścia perfekcyjne, tylko w mniejszym lub większym stopniu przybliżają nam stopień jakości sprawozdawczości finansowej. Warto też zaznaczyć, że w literaturze przedmiotu jakość sprawozdawczości finansowej jest utożsamiana z jakością audytu ze względu na istnienie bezpośredniego związku między jakością świadczonych usług audytorskich a jakością sprawozdawczości finansowej.

Do najważniejszych metod pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej i audytu finansowego zalicza się:

- 1) modele oparte na pomiarze stopnia zarządzania zyskiem w przedsiębiorstwach oraz
- 2) modele oparte na działaniach podejmowanych w wyniku pracy audytora finansowego.

2. Metody pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej i audytu finansowego

2.1. Modele zarządzania zyskiem

W literaturze przedmiotu zakłada się, że transakcje dotyczące rozliczenia kosztów w okresie podlegają większej uznaniowości niż przepływy pieniężne. Na potrzeby pomiaru zarządzania zyskiem często analizuje się transakcje gospodarcze zwiększające

koszty w danym okresie sprawozdawczym. Rozróżnia się dwa rodzaje takich transakcji: transakcje nieuznaniowe (*non-discretionary, normal accruals*) oraz transakcje uznaniowe (*abnormal accruals*). Transakcje nieuznaniowe wynikają z prowadzenia działalności operacyjnej i prowadzenia rachunkowości typu memoriałowego. Transakcje uznaniowe, w przeciwieństwie do transakcji nieuznaniowych, są często stosowane przez zarządzających do zarządzania zyskiem. W opublikowanych badaniach stosuje się absolutną wartość uznaniowych transakcji wpływających na wynik lub wyróżnia się pozytywne i negatywne transakcje (czyli takie, które powodują zwiększanie zysku lub takie, które powodują zmniejszanie zysku) (Becker i in., 1998; Francis i in., 1999; King i in., 2003). Im większa jest wartość uznaniowych transakcji kosztowych, tym większy stopień zarządzania zyskiem i przypuszczalnie mniejsza jakość sprawozdawczości i audytu finansowego.

Poniżej przedstawiono modele stosowane w badaniach empirycznych. Warto nadmienić, że prowadzono badania porównawcze odnośnie do oceny siły objaśniającej poszczególnym modeli. Żadne z badań nie wskazuje, że określona wersja modelu Jones radzi sobie lepiej z wyjaśnianiem badanego zjawiska. Badania te wskazują jednak, że zmodyfikowany model Jones, model Dechow i Dicheva oraz model skorygowany o wykonanie dają rezultaty lepsze niż pozostałe modele (Wysocki, 2009).

Model Jones

Model Jennifer Jones (1991) zakłada istnienie związku między zmianami w przychodach firmy i wartości aktywów trwałych brutto (*gross property, plant and equipment*) a wartością uznaniowych transakcji kosztowych. Model ten od wielu lat jest przedmiotem dyskusji z powodu związanej z nim niepewności wynikającej zarówno z braku siły objaśniającej parametrów regresji, jak i nieuwzględniania kilku czynników specyficznych dla firmy (Dechow i in., 1995; Francis i in., 2005; Hoitash i in., 2007; Shrinidhi, Gul, 2007). W zapisie formalnym model przybiera zwykle postać:

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1i} \left(\frac{\Delta REV_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

gdzie:

- TA_{it} – suma rozliczeń międzyokresowych w roku t dla firmy i ;
- ΔREV_{it} – różnica w przychodach pomiędzy rokiem t i $t-1$ dla firmy i ;
- PPE_{it} – środki trwałe brutto w roku t dla firmy i ;
- A_{it-1} – aktywa razem w roku $t-1$ dla firmy i .

Zmodyfikowany model Jones

Dechow i współpracownicy (1995) dodali dodatkową zmienną do modelu Jones, jaką są należności firmy. Założyli, że zmiana w wysokości należności spowodowana jest zarządzaniem zyskiem w organizacji. W literaturze przedmiotu model ten jest nazywany zmodyfikowanym modelem Jones. Formalnie model wyrażany jest w następujący sposób:

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1i} \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

gdzie:

ΔREC_{it} – różnica w należnościach pomiędzy rokiem t i $t-1$ dla firmy i .

Forward-looking Jones Model

Kolejna modyfikacja przyniosła dodatkowe zmiany do modelu (Dechow i in., 2003). Dodatkowa zmienna to stopa wzrostu przychodów organizacji. Zakłada się bowiem, że szybko rosnące organizacje mają większe wartości uznaniowych transakcji kosztowych. W zapisie formalnym najczęściej model przyjmuje zwykle postać:

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1i} \left(\frac{(1+K_i)\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{it-1} + \beta_{2i} \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} \right)} \right) + \beta_{3i} \left(\frac{TA_{it-1}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{4i} \left(\frac{GRREV_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}$$

gdzie:

$$\Delta REC_{it} = \alpha + k\Delta REV_{it-1} + \varepsilon_{it};$$

$$GRREV_{it} = \frac{REV_{it} + REV_{it-1}}{REV_{it-1}};$$

przy czym:

k – specyficzny dla firmy współczynnik relacji pomiędzy należnościami i przychodami;
 $GRREV_{it}$ – dynamika przychodów w roku t dla firmy i .

Performance-adjusted Jones Model

Kothari i współpracownicy (2005) dokonali korekty zmodyfikowanego modelu Jones poprzez dodanie, jako dodatkową zmienną objaśniającą, stopy zwrotu na aktywach. W zapisie formalnym model przybiera zwykle postać:

$$\frac{TA_{it}}{A_{it-1}} = \alpha_i \left(\frac{1}{A_{it-1}} \right) + \beta_{1i} \left(\frac{\Delta REV_{it} - \Delta REC_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{PPE_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{3i} ROA_{it} + \varepsilon_{it}$$

gdzie:

ROA_{it} – stopa zwrotu z aktywów w roku t dla firmy i .

Model Dechow i Dicheva

Kolejna modyfikacja zmienia zasadniczo podejście do budowy modelu, stąd też inna nazwa modelu (*Dechow-Dichev model*). Twórcy modelu, Patricia Dechow i Ilia Dichev (2002), zakładają, że transakcje kosztowe związane z kapitałem pracującym związane

są z przepływami operacyjnymi w trzech okresach: przed, bieżącym i kolejnym okresie po zdarzeniu. Do pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej i audytu finansowego proponują zatem wykorzystanie odchylenia standardowego lub też wartości absolutnej reszt dla danego okresu. W zapisie formalnym model ma poniższą postać:

$$\frac{WCA_{it}}{A_{it-1}} = \frac{\alpha_i}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \left(\frac{CFO_{it-1}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{CFO_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{3i} \left(\frac{CFO_{it+1}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it},$$

gdzie:

WCA_{it} – kapitał pracujący podlegający rozliczeniu w czasie w roku t dla firmy i ;

CFO_{it} – przepływy pieniężne z działalności operacyjnej.

Kolejna modyfikacja modelu Dechow i Dicheva polega na dodaniu zmiennych pierwotnie wykorzystanych w modelu Jones. Są to przychody oraz wartości środków trwałych (McNichols, 2002).

2.2. Rzeczywiste zarządzanie zyskiem (*real earnings management*)

Roychowdhury (2006, s. 337) definiuje manipulację rzeczywistej aktywności jako „odejście od normalnych praktyk operacyjnych spowodowanych przez decyzje zarządzających”. Wyróżnia się trzy obszary praktyk manipulacyjnych: manipulacje w wykazywaniu przychodów ze sprzedaży, zmniejszenie się wartości uznawalnych kosztów oraz nadprodukcję (Roychowdhury, 2006; Cohen, Zarowin, 2010).

W przypadku manipulacji w wykazywaniu przychodów ze sprzedaży zakłada się, że zarządzający mogą być skłonni przyspieszyć termin sprzedaży poprzez dodatkowe obniżki cen lub lepsze dla klientów warunki kredytowania. W modelu przedstawia się zatem „znormalizowane” przepływy z działalności operacyjnej jako funkcję bieżącej sprzedaży i zmiany w wartości sprzedaży. W kolejności obliczane są nadmierne przepływy pieniężne, które są różnicą między aktualnymi przepływami z działalności operacyjnej a wcześniej obliczonymi znormalizowanymi przepływami pieniężnymi z tej działalności.

Model ma następującą postać formalną:

$$\frac{CFO_{it}}{A_{it-1}} = \frac{\alpha_i}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \left(\frac{SALES_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{\Delta SALES_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it},$$

gdzie:

$SALES_{it}$ – sprzedaż w roku t dla firmy i ;

$\Delta SALES_{it}$ – różnica w sprzedaży pomiędzy rokiem t i $t-1$ dla firmy i .

W przypadku gdy menedżer chce zwiększyć wykazywane zyski, może także zwiększyć poziom produkcji ponad to, co jest uznane za konieczne (nadprodukcja). Zwiększony poziom produkcji powinien prowadzić do alokacji stałych kosztów produkcji na

większą liczbę wytworzonych produktów. To powoduje zmniejszenie kosztu własnego sprzedaży i zwiększa wykazywane zyski operacyjne firmy. Jednocześnie firma wykazuje większe koszty zapasów, co powoduje zmiany we wskaźniku badającym relacje kosztów produkcji do sprzedaży. W modelu definiuje się koszty produkcji jako sumę kosztu własnego na sprzedaży i zmiany w poziomie zapasów w danym okresie. Zatem:

$$\frac{COGS_{it}}{A_{it-1}} = \frac{\alpha_i}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \left(\frac{SALES_{it}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it},$$

gdzie:

$COGS_{it}$ – koszt produktów sprzedanych w roku t w firmie i ;

$$\frac{\Delta INV_{it}}{A_{it-1}} = \frac{\alpha_i}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \left(\frac{SALES_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{\Delta SALES_{it-1}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it},$$

gdzie:

ΔINV_{it} – różnica w zapasach między rokiem t i $t-1$ dla firmy i .

Normalny poziom kosztów produkcji może zatem zostać określony poprzez równanie:

$$\frac{PROD_{it}}{A_{it-1}} = \frac{\alpha_i}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \left(\frac{SALES_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{\Delta SALES_{it}}{A_{it-1}} \right) + \beta_{2i} \left(\frac{\Delta SALES_{it-1}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it},$$

gdzie:

$PROD_{it}$ – koszt produkcji w roku t dla firmy i ;

$\Delta SALES_{it-1}$ – różnica w przychodach pomiędzy rokiem $t-1$ i $t-2$ w firmie i .

Ponadto, aby zwiększyć zyski zarządzający może zmniejszyć wartość uznaniowych transakcji kosztowych, takich jak koszty prac badawczo-rozwojowych, koszty reklamy czy też koszty ogólne i sprzedaży. Takie działanie powinno prowadzić do zwiększonych przepływów pieniężnych. Znormalizowany poziom uznaniowych kosztów może być zatem ostatecznie formalnie wyrażony w następujący sposób:

$$\frac{DISX_{it}}{A_{it-1}} = \frac{\alpha_i}{A_{it-1}} + \beta_{1i} \left(\frac{SALES_{it-1}}{A_{it-1}} \right) + \varepsilon_{it}.$$

2.3. Konserwatyzm w rachunkowości

Konserwatyzm w rachunkowości jest używany jako miara jakości sprawozdawczości finansowej z wielu powodów. Przede wszystkim określa jakość raportowanych przychodów (Watts, 2003; Krishnan, Visvanathan, 2008; Goh, Li, 2011; Lim, 2011; Sultana, 2015) oraz mniejsza oportunistyczny zarządcy, asymetrię informacji, problemy związane z teorią agencji. Ponadto konserwatyzm w rachunkowości pomaga kadrcze zarządzającej podejmować

decyzje, gdy przedsiębiorstwo jest zadłużone, zmniejsza ryzyko prawne i ryzyko polityczne oraz pokusę nadużyć (Basu, 1997; Watts, 2003; Lim, 2011; Sultana, 2015).

Badania (Basu, 1997; Ball, Shivakumar, 2005; Ruddock i in., 2006; Lara i in., 2009; Sultana, 2015) sugerują, że konserwatyzm w rachunkowości może być przedstawiany na kilka sposobów. W literaturze dominują dwa główne sposoby mierzenia konserwatyizmu w rachunkowości:

- 1) aktualność wykazywanych dochodów w zależności do kategorii otrzymywanych wiadomości (Basu, 1997) lub
- 2) memoriałowe rozpoznawanie strat (Ball, Shivakumar, 2005).

Miary konserwatyizmu w rachunkowości koncentrują się na aktualności wykazywanych dochodów wykorzystując metodologię opracowaną przez Basu (1997), a metodologia bazująca na memoriałowym rozpoznawaniu strat została opracowana przez Balla i Shivakumara (2005).

Stosunek aktualności wykazywanych dochodów do kategorii otrzymywanych wiadomości (Basu, 1997)

Basu (1997) uważa, że negatywne wiadomości znacznie szybciej niż pozytywne wpływają na wykazywany aktualnie dochód; aktualność wykazywanych dochodów określa jako relacje pomiędzy zyskiem księgowym i wartością rynkową firmy. Negatywny skorygowany zwrot z akcji jest odpowiednikiem złych wiadomości, a pozytywny skorygowany zwrot z akcji – odpowiednikiem dobrych wiadomości. Zgodnie z metodą regresji odwrotnej, opracowaną przez Beaver'a i współpracowników (1980), Basu (1997) uważa się, że aktualność wykazywanych zysków mierzona jest przez kąt nachylenia regresji rocznych zysków do aktualnego zwrotu z akcji.

Poniższe równanie prezentuje opracowany przez Basu (1997) model przedstawiający aktualność wykazywanych dochodów do wiadomości rynkowych:

$$X_{jt} = \beta_0 + \beta_1 DR_{jt} + \beta_2 RRA_{jt} + \beta_3 RRA_{jt} \times DR_{jt} + \varepsilon_{jt},$$

gdzie:

X_{jt} – zysk operacyjny po odliczeniu podatku firmy j dzielony przez wartość rynkową kapitałów własnych;

DR_{jt} – wskaźnik, gdy firma j posiada RRA negatywne, wynosi 1, w przeciwnym razie zero;

RRA_{jt} – roczny zwrot z akcji firmy j po trzech miesiącach od poprzedniego roku obrotowego skorygowany przez All Ordinaries Index w tym samym okresie.

Uznaniowe rozpoznawanie strat (Ball, Shivakumar, 2005)

Ball i Shivakumar (2005) opracowali model oparty na rozliczeniu międzyokresowym oraz przepływach pieniężnych określonych w danym czasie. Przywołani badacze twierdzą, że konserwatyzm w rachunkowości (rozpoznawanie negatywnych informacji)

występuje, gdy ujemne przepływy pieniężne wykazywane są wcześniej niż dodatnie. Za pomocą modelu Balla i Shivakumara (2005) przepływy pieniężne z działalności operacyjnej wykorzystywane są do określenia złych i dobrych wiadomości. W zapisie formalnym model przybiera zwykle postać:

$$ACC_{jt} = \beta_0 + \beta_1 DCFO_{jt} + \beta_2 CFO_{jt} + \beta_3 CFO_{jt} \times DCFO_{jt} + \varepsilon_{jt},$$

gdzie:

- ACC_{jt} – rozliczenia międzyokresowe (różnica pomiędzy zyskiem operacyjnym a przepływami pieniężnymi z działalności operacyjnej) firmy j w danym okresie rozliczeniowym przeskalowane przez wartość księgową aktywów ogółem firmy j na początku okresu rozliczeniowego;
- CFO_{jt} – przepływy pieniężne z działalności operacyjnej firmy j w danym okresie rozliczeniowym podzielony przez wartość księgową aktywów ogółem;
- $DCFO_{jt}$ – wskaźnik wskazujący 1, gdy CFO_{jt} jest negatywne, w przeciwnym razie wskazuje on zero.

2.4. Metody pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej i jakości audytu finansowego na podstawie działań podejmowanych przez audytora finansowego

Korekty w sprawozdaniach finansowych

Jedną z częstych metod pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej jest informacja o dokonywanych korektach w sprawozdaniach finansowych (Raghunandan i in., 2003; Ferguson i in., 2004; Kinney i in., 2004; Agrawal, Chadha, 2005). Mimo że zarządzający są odpowiedzialni za sporządzenie sprawozdania finansowego, to audytorzy mają za zadanie wydać opinię, czy przedstawia ono rzetelny i wierny obraz sytuacji majątkowej i wyników firmy. Jeśli audytor wydaje pozytywną opinię, a potem firma dokonuje korekt w sprawozdaniach finansowych spowodowanych istotnymi błędami, oznacza to, że najprawdopodobniej audytor podjął błędną decyzję o rodzaju wydanej opinii. Występowanie korekt w sprawozdaniach finansowych oznacza zatem gorszą jakość sprawozdań finansowych i gorszą jakość świadczonych usług audytorskich. Niewątpliwą zaletą jest łatwa operacjonalizacja opisywanej metody.

Zmodyfikowane opinie audytora badającego sprawozdanie finansowe

Jeśli audytor podejmie decyzje o wydaniu zmodyfikowanej opinii o sprawozdaniach finansowych, można przypuszczać, że sprawozdania zawierają istotne błędy. W rozważaniach teoretycznych prawdopodobieństwo wydania zmodyfikowanej opinii powiązane jest często z niezależnością audytora (DeAngelo, 1981). W literaturze przedmiotu często wykorzystuje się prawdopodobieństwo zmodyfikowanej opinii jako miernik jakości audytu finansowego, przy czym wydaje się, że w większym stopniu dotyczy ona niezależności audytora badającego sprawozdanie finansowe, a nie jego kompetencji (Sharma, Sidhu, 2001; Geiger, Raghunandan, 2002; Hay i in., 2006; Lim, Tan, 2008; Robinson, 2008; Chan, 2009; Ye i in., 2011).

Okres do wydania opinii przez audytora finansowego (audit lag)

Okres do wydania opinii przez audytora finansowego jest określany jako liczba dni, jaka upływa między końcem roku sprawozdawczego a dniem wydania opinii (Knechel, Payne, 2001; Payne, Jensen, 2002; Knechel, Sharma, 2010; Knechel i in., 2012).

Cena usługi audytorskiej (audit fees)

Cena usługi audytorskiej jest wykorzystywana do pomiaru jakości usługi audytorskiej; może być ona wykorzystana również do pomiaru jakości finansowej (Palmrose, 1986; Copley, 1991). Zakłada się bowiem, że im wyższa jest cena audytu, tym większy jest wysiłek audytora badającego sprawozdanie finansowe i wyższa jakość usługi, a w konsekwencji wyższa jakość sprawozdań finansowych (O'Sullivan, 2000; Francis, 2004).

Innym sposobem pomiaru jakości audytu finansowego jest wykorzystanie zmiennej określonej jako niewyjaśniona cena audytu, definiowana jako różnica między rzeczywistą ceną audytu i oczekiwaną wartością znormalizowanej ceny (Choi i in., 2010).

3. Metoda przeglądu systematycznego

Wydaje się, że metoda przeglądu systematycznego może być najlepsza do przedstawienia metod pomiaru i przeglądu literatury dotyczącej czynników związanych z ładem korporacyjnym, wpływających na jakość sprawozdawczości finansowej. Metaanaliza, która jest zwykle elementem przeglądu systematycznego, pomaga natomiast we wskazaniu ogólnego efektu w całym szeregu podobnych badań. W tej części artykułu zostanie szczegółowo zaprezentowana wybrana metodologia – przegląd systematyczny, jej idea, kryteria wyboru artykułów oraz opis statystycznych przeprowadzonych badań.

Przeegląd literatury odgrywa bardzo ważną rolę w rozwoju dyscypliny naukowej, ponieważ gromadzi dotychczasowe wyniki badań. Naukowcy od dawna zastanawiają się nad sposobem przeglądu literatury, który byłby bardziej użyteczny dla innych badaczy i nie będzie bazować wyłącznie na wcześniejszych wynikach, ale również na informacjach dotyczących przeprowadzenia badań, czasu, zmiennych oraz miejsca (Hedges, 2009). Uważa się, że przegląd systematyczny z zastosowaniem metaanalizy jest główną drogą rozwoju nauk organizacyjnych (Kepes i in., 2013). Główne cechy metaanalizy to:

- ilościowe podejście do przeglądu literatury (Kulik, Kulik, 1989);
- analiza statystyczna dużego zbioru dotychczasowych wyników dotyczących jednego zagadnienia w celu zintegrowania ustaleń (Glass, 1976; Hedges, 2009);
- średnie, odchylenia standardowe, a także wyniki badań statystycznych – jako obserwacje (Field, Gillett, 2010; Kulik, Kulik, 1989);
- wpływanie na powstawanie nowych rozwiązań teoretycznych i programów badawczych (Viswesvaran, Sanchez, 1998).

Ponadto:

- sposób wyszukiwania artykułów do metaanalizy powinien być dokładnie określony (Hedges, 2009);

- systematyczny przegląd literatury, zwłaszcza metaanaliza, powinien być przejrzysty (Kepes i in., 2013);
- metaanaliza umożliwia zagregowanie wyników badań przy jednoczesnym korygowaniu różnych artefaktów, które mogą powodować odchylenia oraz stronniczość wyników (Davis, Rothstein, 2006);
- metaanaliza staje się coraz bardziej popularną metodą przeglądu systematycznego (Field, Gillett, 2010);
- łącząc wielkości efektu z różnych artykułów, przy użyciu metaanalizy, można określić skutki w całej populacji (Field, Gillett, 2010).

Podsumowując wszystkie cechy charakterystyczne metaanalizy, można zdefiniować ten rodzaj przeglądu literatury jako metodę ilościową, wykorzystywaną do analizowania wyników badań ilościowych powiązanych z określoną dziedziną. Metaanaliza jest statystyczną lub analityczną częścią przeglądu systematycznego oraz podlega określonej metodzie zbierania i analizowania wyników badań naukowych. Głównym celem metaanalizy jest znalezienie odpowiedzi na pytanie badawcze.

Metaanaliza ma również swoje ograniczenia, takie jak:

- w przypadku małej liczby wyników badań w danej dziedzinie przeprowadzenie metaanalizy jest niemożliwe (Evans, Kowanko, 2000);
- rezultat metaanalizy może być niewiarygodny z powodu dodania do analizy wyników badań o niskiej jakości; ponadto metaanaliza jest krytykowana za nadawanie dużej wagi artykułom opublikowanym w wysoko punktowanych czasopismach naukowych, gdzie często znaczące wyniki nie są, z różnych względów, prezentowane (Field, Gillett, 2010);
- metaanalizę krytykuje się również z powodu faworyzowania badań o dużej próbie badawczej, która może być zawyżana przez autorów (Kulik, Kulik, 1989);
- metaanaliza nie jest odpowiednia dla wszystkich przeglądów systematycznych (Hedges, 2009).

4. Cechy ładu korporacyjnego wpływające na jakość sprawozdawczości finansowej – wyniki analizy

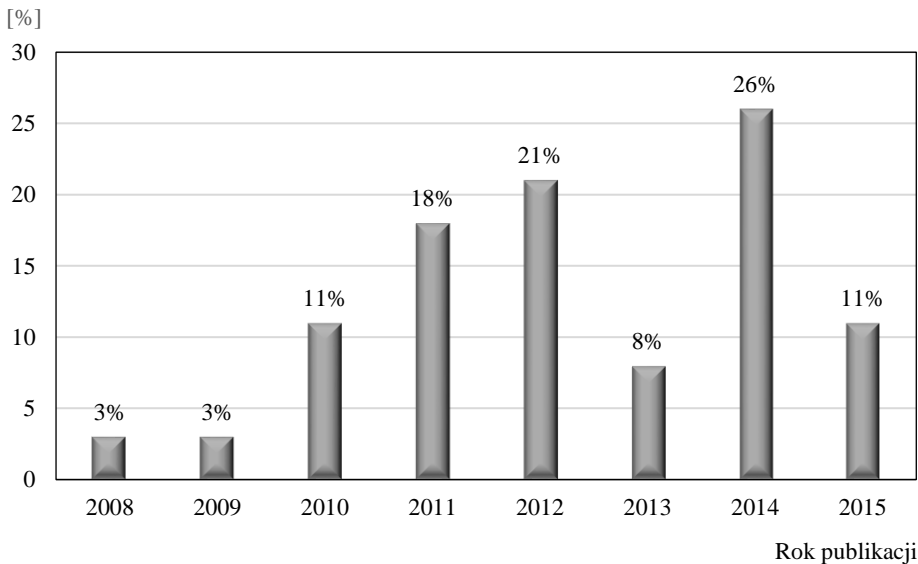
W przypadku metaanalizy bardzo ważne jest precyzyjne sformułowanie zestawu kryteriów, które zostały zastosowane przy doborze badań poddanych analizie. W przypadku braku ich zastosowania metaanaliza byłaby stronnicza (Field, Gillett, 2010).

W celu doboru prac powiązanych z pomiarem jakości sprawozdawczości finansowej w badaniach dotyczących rad dyrektorów i komitetów audytu bazowano na strategii użytej w badaniu van Essena i współpracowników (2012). Na początku dokonano przeglądu elektronicznych baz danych, takich jak EBSCO, Google Scholar, JSTOR oraz SSRN, używając poniższych haseł: „audit committies”, „board of directors”, „supervisory board”, „quality of financial reporting”. Określono również rok publikacji badania:

2008–2015. Następnie ręcznie przeszukano 25 najbardziej odpowiednich czasopism w dziedzinie rachunkowości i zarządzania (z wysokim współczynnikiem wpływu). Kolejnym krokiem, po zebraniu początkowej bazy artykułów, był przegląd bibliografii w celu wytypowania dodatkowych artykułów w badanej tematyce. Wynikiem tej trzyetapowej strategii jest zbiór 38 opublikowanych badań.

Stworzona baza artykułów badawczych obejmuje tylko badania ilościowe. Rysunek 1 przedstawia procentowy udział artykułów naukowych w naszej bazie ze względu na rok publikacji.

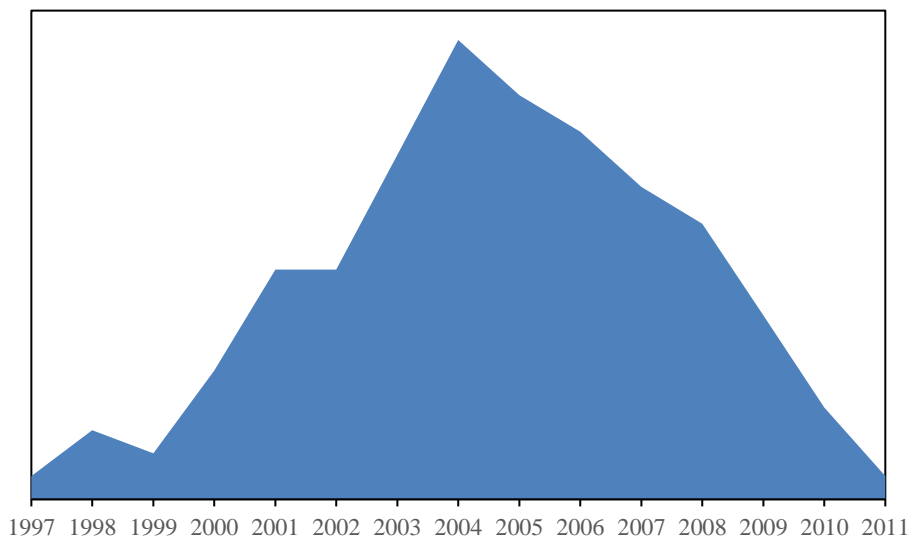
Rysunek 1. Procentowy udział artykułów naukowych w bazie artykułów ze względu na rok publikacji

Źródło: opracowanie własne.

Z danych przedstawionych na rysunku 1 widać, że w naszej bazie artykułów naukowych znajduje się najwięcej artykułów opublikowanych w 2014 (10 artykułów) i 2012 r. (8 artykułów), a najmniej w 2008 i 2009 r. (1 artykuł). Większość wyników dotyczy analizy globalnej lub tylko Stanów Zjednoczonych i Unii Europejskiej. W naszej bazie znajdują się także publikacje bazujące na firmach¹ rezydujących w Hiszpanii, Włoszech, Niemczech, Australii, Chinach, Wielkiej Brytanii, Belgii, Tajlandii, Tajwanie, Kanadzie, Nowej Zelandii oraz Indiach. Rozkład badanych lat przedstawia rysunek 2.

¹ W kolejności od najczęściej występujących.

Rysunek 2. Lata brane pod uwagę w badaniach

Źródło: opracowanie własne.

Najczęstszym okresem branym pod uwagę są lata 2002–2009. W tabeli 1 zaprezentowano zmienne zależne najczęściej wykorzystywane w badaniach z zakresu ładu korporacyjnego.

Tabela 1. Zmienne zależne wykorzystywane w badaniach dotyczących jakości sprawozdawczości finansowej

Zmienne zależne	Artykuły
Uznaniowe rozliczenia kosztowe (<i>discretionary accruals</i>)	De Vlamincq, Sarens (2015); Pott i in. (2014); Bruynseels, Cardinaels (2014); Kim i in. (2012); Burnett i in. (2012); Krishnan i in. (2011); Krau i in. (2014); Chen i in. (2011); Ghosh i in. (2010)
Cena usługi audytorskiej (<i>audit fee</i>)	Dao i in. (2012); Bruynseels, Cardinaels (2014); Kim i in. (2012); Messier i in. (2011); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Barua i in. (2010)
Rozliczenia kosztowe razem (<i>total accruals</i>)	Hope i in. (2013); Sharma, Kuang (2014); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Dhaliwal i in. (2010); Sen i in. (2008)
Cechy komitetu audytu (<i>audit committee</i>)	Badolato i in. (2014); Engel i in. (2010); García-Sánchez i in. (2012); Al-Najjar (2011); Liu i in. (2014)
Jakość audytu (<i>audit quality</i>)	Regoliosi, d'Eri (2014); Fontaine i in. (2016); Ege (2015); Bédard, Gendron (2010)

Tabela 1 (cd.)

Zmienne zależne	Artykuły
Opinia z audytu (<i>audit opinion</i>)	Liao i in. (2012); Hossain (2013); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014)
Transakcje uznaniowe (<i>abnormal accruals</i>)	Lin i in. (2015); Ianniello (2015); García i in. (2012)
Indeks jakości ujawnień (<i>disclosure scoring index</i>)	Allegrini, Greco (2011)
Koszt długu (<i>cost of debt</i>)	Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012)
Przypadki nadużyć i naruszenia przepisów wewnętrznych (<i>abuse cases and internal rule violations</i>)	Inauen i in. (2015)
Sprawozdanie finansowe z błędem (<i>if the firm misstates its financial statements</i>)	Sharma, Iselin (2012)
Czas, który upływa od ujawnienia istotnych błędów w sprawozdawczości a momentem ich poprawienia (<i>firms' timeliness in the remediation of material weakness</i>)	Goh (2009)
Wyniki finansowe firmy, takie jak: cena akcji, ROE lub ROA (<i>financial institution performance – stock return, ROE, ROA</i>)	Yeh i in. (2011)
Ryzyko powiązane z audytem (<i>audit risk</i>)	Contessotto, Moroney (2014)

Źródło: opracowanie własne.

Z przeglądu systematycznego dokonanego przez autorki niniejszego opracowania wynika, że w badaniach dotyczących ładu korporacyjnego najczęściej wykorzystywane są modele oparte na pomiarze zarządzania zyskiem w przedsiębiorstwach. Uzyskane wyniki są zgodne z wcześniejszymi badaniami (Jones, 1991; Becker i in., 1998; Francis i in., 1999; King i in., 2003; Wysocki, 2009). Zmienna zależna „uznaniowe rozliczenia kosztowe” wystąpiła w dziewięciu na 38 artykułów (23%), zmienna „rozliczenia międzyokresowe” w pięciu na 38 artykułów (13%), a zmienna „transakcje

uznaniowe” w trzech artykułach. Oznacza to, że w sumie uznaniowe i nieuznaniowe transakcje kosztowe zostały użyte jako zmienna zależna w 17 artykułach (na 38).

Kolejnymi kategoriami zmiennych zależnych używanych w celu określenia jakości sprawozdawczości finansowej są zmienne powiązane z charakterystyką audytorów zewnętrznych (11 artykułów), wewnętrznych (pięć artykułów) oraz ze zmodyfikowaną opinią audytora (trzy artykuły).

Z kolei w tabeli 2 zaprezentowano najczęściej wykorzystywane w badaniach z zakresu ładu korporacyjnego zmienne niezależne objaśniające jakość sprawozdawczości finansowej.

Tabela 2. Zmienne niezależne objaśniające jakość sprawozdawczości finansowej

Zmienna niezależna	Artykuły
Ład korporacyjny	
Liczebność komitetu audytu (<i>audit committee size</i>)	De Vlamincck, Sarens (2015); Regoliosi, d’Eri (2014); Allegrini, Greco (2011); Lin i in. (2015); Ianniello (2015); García i in. (2012); Bruynseels, Cardinaels (2014); Krishnan i in. (2011); Sharma, Iselin, (2012); Badolato i in. (2014); Sharma, Kuang (2014); Bédard, Gendron (2010); Goh (2009); Dhaliwal i in. (2010); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014); Liu i in. (2014); Barua i in. (2010); Ghosh i in. (2010)
Udział niezależnych dyrektorów w składzie rady nadzorczej (<i>proportion of independent directors on the board</i>)	Regoliosi, d’Eri (2014); Ianniello (2015); Sharma, Iselin (2012); Badolato i in. (2014); Engel i in. (2010); García-Sánchez i in. (2012); Sharma, Kuang (2014); Liao i in. (2012); Chen i in. (2011); Dhaliwal i in. (2010); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014); Liu i in. (2014); Ghosh i in. (2010); Sen i in. (2008)
Dwoista rola prezesa (<i>CEO duality, CEO is the chair of the board</i>)	Regoliosi, d’Eri (2014); Allegrini, Greco (2011); Ianniello (2015); Bruynseels, Cardinaels (2014); Sharma, Iselin (2012); Badolato i in. (2014); Engel i in. (2010); García-Sánchez i in. (2012); Sharma, Kuang (2014); Al-Najjar (2011); Goh (2009); Contessotto, Moroney (2014); Ghosh i in. (2010); Sen i in. (2008)
Udział niezależnych dyrektorów w składzie komitetu audytu (<i>proportion of independent directors in the audit committee</i>)	De Vlamincck, Sarens (2015); Allegrini, Greco (2011); Lin i in. (2015); García i in. (2012); Bruynseels, Cardinaels (2014); Engel i in. (2010); Sharma, Kuang (2014); Bédard, Gendron (2010); Goh (2009); Dhaliwal i in. (2010); Yeh i in. (2011); Liu i in. (2014); Barua i in. (2010)
Liczebność rady nadzorczej (<i>board size</i>)	Regoliosi, d’Eri (2014); Bruynseels, Cardinaels (2014); Ege (2015); Krishnan i in. (2011); Badolato i in. (2014); Engel i in. (2010); Al-Najjar (2011); Bédard, Gendron (2010); Goh (2009); Chen i in. (2011); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014); Liu i in. (2014); Ghosh i in. (2010)

Tabela 2 (cd.)

Zmienna niezależna	Artykuły
Udział ekspertów w zakresie audytu finansowego i rachunkowości w składzie komitetu audytu (<i>the proportion of audit and accounting experts in the audit committee</i>)	De Vlaminck, Sarens (2015); Bruynseels, Cardinaels (2014); Krishnan i in. (2011); Badolato i in. (2014); Engel i in. (2010); Sharma, Kuang (2014); Bédard, Gendron (2010); Goh (2009); Dhaliwal i in. (2010); Liu i in. (2014); Barua I in. (2010); Ghosh i in. (2010)
Częstość spotkań komitetu audytu (<i>audit committee meeting frequency during the year</i>)	De Vlaminck, Sarens (2015); Regoliosi, d'Eri (2014); Allegrini, Greco (2011); García i in. (2012); Sharma, Iselin (2012); Bédard, Gendron (2010); Goh (2009); Dhaliwal i in. (2010); Barua i in. (2010); Ghosh i in. (2010)
Liczba spotkań rady nadzorczej (<i>board meeting</i>)	Regoliosi, d'Eri (2014); Allegrini, Greco (2011); García-Sánchez i in. (2012); Al-Najjar (2011); Goh (2009); Sen i in. (2008)
Średni okres bycia członkiem komitetu audytu (wyrażony w latach) (<i>average tenure (number of years) of audit committee members</i>)	Krishnan i in. (2011); Sharma, Iselin (2012); Dhaliwal i in. (2010); Barua i in. (2010); Ghosh i in. (2010)
Liczba dyrektorów wykonawczych w komitecie audytu (<i>proportion of executive directors on the audit committee</i>)	Sharma, Kuang (2014); Al-Najjar (2011); Bédard, Gendron (2010); Dhaliwal i in. (2010)
Liczba członków komitetu audytu pełniących więcej niż trzy funkcje zarządcze (<i>the proportion of directors having more than three directorships in the audit committee</i>)	De Vlaminck, Sarens (2015); Sharma, Iselin (2012); Sharma, Kuang (2014); Barua i in. (2010)
Kadencja prezesa (<i>number of years the CEO has been in office</i>)	Bruynseels, Cardinaels (2014); Engel i in. (2010)

Źródło: opracowanie własne.

De Vlaminck i Sarens (2015) w badaniach wykazali negatywną zależność pomiędzy występowaniem niezależnych dyrektorów w komitecie audytu i uznaniowymi rozliczeniami kosztowymi. Pucheta-Martínez i García-Meca (2014) sugerują natomiast,

że występowanie dyrektorów instytucjonalnych w radzie nadzorczej wpływa pozytywnie na jakość sprawozdawczości finansowej. Z drugiej strony Sharma i Kuang (2014) oraz Ghosh i współpracownicy (2010) udowodnili, że zarządzanie zyskiem nie zależy od struktury, ani doświadczenia rady nadzorczej, ale od struktury i wielkości komitetu audytu. Sharma i Iselin (2012) wykazali pozytywną zależność między czasem piastowania stanowiska przez niezależnych dyrektorów w Komitecie Audytu a nieprawidłowościami w sprawozdaniach finansowych. Z badań wynika, że również liczba spotkań członków komitetu audytu jest znacząca. Garcia i współpracownicy (2012) wskazały negatywną korelację pomiędzy liczbą spotkań komitetu audytu oraz liczebnością jej członków a manipulacją zyskiem. Jednak największy wpływ na jakość sprawozdawczości finansowej mają doświadczenie i wykształcenie członków komitetu audytu (Krishnan i in., 2011; Dhaliwal i in., 2010; Goh i in., 2009; Liu i in., 2014; Badolato i in., 2014; Lin i in., 2013).

W tabeli 3 zaprezentowano także najczęściej stosowane zmienne kontrolne, które mają wpływ na jakość sprawozdawczości. Podzielono je na cztery główne kategorie; są to charakterystyki danej firmy, firmy audytorskiej, akcjonariatu oraz pozostałe zmienne kontrolne.

Tabela 3. Zmienne kontrolne wykorzystywane w badaniach dotyczących jakości sprawozdawczości finansowej

Zmienna kontrolna	Artykuły
Charakterystyka firmy	
Dźwignia finansowa (<i>leverage</i>)	Allegrini, Greco (2011); Lin i in. (2015); Ianniello (2015); García i in. (2012); Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012); Pott i in. (2014); Fontaine i in. (2016), Dao i in. (2012); Ege (2015); Messier i in. (2011); Burnett i in. (2012); Hope i in. (2013); Krishnan i in. (2011); Sharma, Iselin (2012); Badolato i in. (2014); Engel i in. (2010); García-Sánchez i in. (2012); Sharma, Kuang (2014); Al-Najjar (2011); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Chen i in. (2011); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014); Liu i in. (2014); Barua i in. (2010); Contessotto, Moroney (2014); Sen i in. (2008)
Logarytm naturalny aktywów ogółem (<i>the natural logarithm of total assets</i>)	De Vlaminck, Sarens (2015); Lin i in. (2015); Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012); Fontaine i in. (2016); Dao i in. (2012); Bruynseels, Cardinaels (2014); Kim i in. (2012); Hope i in. (2013); Krishnan i in. (2011); Sharma, Iselin (2012); Badolato i in. (2014); Sharma, Kuang (2014); Bédard, Gendron (2010); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Goh (2009); Dhaliwal i in. (2010); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014), Yeh i in. (2011); Liu i in. (2014); Barua i in. (2010); Sen i in. (2008)

Tabela 3 (cd.)

Zmienna kontrolna	Artykuły
Charakterystyka firmy	
Strata (<i>negative profit</i>)	Ianniello (2015); García i in. (2012); Fontaine i in. (2016); Bruynseels, Cardinaels (2014); Kim i in. (2012); Messier i in. (2011); Hope i in. (2013); Sharma, Iselin (2012); Engel i in. (2010); Sharma, Kuang (2014); Al-Najjar (2011); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Chen i in. (2011); Dhaliwal i in. (2010); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014); Liu i in. (2014); Sen i in. (2008)
Przepływy pieniężne z działalności operacyjnej (<i>operating cash flows</i>)	Pott i in. (2014); Hope i in. (2013); Krishnan i in. (2011); Hossain (2013); Al-Najjar (2011); Krau i in. (2014); Chen i in. (2011); Dhaliwal i in. (2010); Barua i in. (2010)
Zmiana zysku netto w poszczególnych latach (<i>change in net income between years</i>)	Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012); Bruynseels, Cardinaels (2014); Hope i in. (2013); Sharma, Kuang (2014); Bédard, Gendron (2010); Hossain (2013); Chen i in. (2011); Liu i in. (2014)
Zmiana w sprzedaży (<i>change in sales</i>)	Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012); Ege (2015), Krishnan i in. (2011); Liao i in. (2012); Krau i in. (2014); Goh (2009); Dhaliwal i in. (2010); Contessotto, Moroney (2014)
Aktywa ogółem (<i>total assets</i>)	Regoliosi, d'Eri (2014); García i in. (2012); Ege (2015); Messier i in. (2011); Burnett i in. (2012); Hope i in. (2013); Engel i in. (2010); Hossain (2013)
Jeśli dochód z zagranicy jest raportowany (<i>if foreign income is reported</i>)	Dao i in. (2012); Messier i in. (2011); Liao i in. (2012); Krau i in. (2014); Goh (2009); Liu i in. (2014)
Wskaźnik płynności bieżącej (<i>current assets over current liabilities</i>)	Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012); Dao i in. (2012); Ege (2015); Messier i in. (2011); Yeh i in. (2011)
Wskaźnik rotacji zapasów (<i>inventory divided by total assets</i>)	Hope i in. (2013); Liao i in. (2012); Krau i in. (2014); Barua i in. (2010)
Uznaniowe i nieuznaniowe rozliczenia międzyokresowe (<i>non discretionary accruals and discretionary accruals</i>)	Pott i in. (2014); Hope i in. (2013); Hossain (2013); Sen i in. (2008)
Środki pieniężne i ich ekwiwalenty do aktywów ogółem (<i>cash and cash equivalent/ total assets</i>)	Ege (2015); Burnett i in. (2012); Sharma, Kuang (2014)

Zmienna kontrolna	Artykuły
Charakterystyka firmy	
Należności (<i>accounts receivable</i>)	Ege (2015); Liao i in. (2012); Hossain (2013)
Wydatki na badania i rozwój (<i>research and development expenditures</i>)	Engel i in. (2010); Liao i in. (2012); Dhaliwal i in. (2010)
Dług długoterminowy (<i>long-term debt</i>)	Lin i in. (2015); Ege (2015); Hope i in. (2013)
Własność, fabryka i wyposażenie (<i>property, plants, and equipment</i>)	Hossain (2013); Dhaliwal i in. (2010)
Łączna sprzedaż dzielona przez średnie aktywa ogółem (<i>total sales divided by average total assets</i>)	Fontaine i in. (2016); Ghosh i in. (2010)
Kapitalizacja rynkowa (<i>market capitalization</i>)	Ege (2015); García-Sánchez i in. (2012)
Łączna wartość kapitału do aktywów ogółem (<i>total equity to total assets</i>)	Yeh i in. (2011); Ghosh i in. (2010)
Aktywa operacyjne netto (<i>net operating assets</i>)	Liu i in. (2014); Sen i in. (2008)
Zobowiązania ogółem do aktywów ogółem (<i>total liabilities to total assets</i>)	De Vlaminck, Sarens (2015); Ege (2015)
Audyt zewnętrzny	
Audytory z „wielkiej czwórki”*: Deloitte, Ernst & Young, KPMG, PricewaterhouseCoopers (<i>BIG 4</i>)	De Vlaminck, Sarens (2015); Lin i in. (2015); Ianniello (2015); Cano Rodríguez, Sánchez Alegria (2012); Fontaine i in. (2016); Dao i in. (2012); Bruynseels, Cardinaels (2014); Kim i in. (2012); Messier i in. (2011); Hope i in. (2013); Engel i in. (2010); García-Sánchez i in. (2012); Sharma, Kuang (2014); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Dhaliwal i in. (2010); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014); Liu i in. (2014); Ghosh i in. (2010)
Kadencja firmy audytowej (<i>audit tenure</i>)	Fontaine i in. (2016); Dao i in. (2012); Krishnan i in. (2011); Hossain (2013); Goh (2009); Dhaliwal i in. (2010)

Tabela 3 (cd.)

Zmienna kontrolna	Artykuły
Audyt zewnętrzny	
Opinia audytora o zdolności do kontynuowania działalności (<i>if the firm receives a going concern modified opinion</i>)	Dao i in. (2012); Liao i in. (2012); Hossain (2013)
Doświadczenie audytora zewnętrznego (<i>internal audit experience</i>)	Ege (2015); Messier i in. (2011); Burnett i in. (2012); Sharma, Iselin (2012); Goh (2009)
Cena usługi audytorskiej (<i>audit fee</i>)	Ege (2015); Engel i in. (2010); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Barua i in. (2010)
Audytora pobiera opłaty za usługi pozarewizyjne (<i>auditor provides non-audit services fees</i>)	Ianniello (2015); Liao i in. (2012); Hossain (2013)
Liczba spotkań wewnętrznych i zewnętrznych audytorów (<i>meeting between internal auditors and external auditors</i>)	García i in. (2012); Inauen i in. (2015); Messier i in. (2011)
Akcjonariat	
Zwrot na aktywach (ROA)	De Vlamincck, Sarens (2015); Allegrini, Greco (2011); García i in. (2012); Fontaine i in. (2016); Dao i in. (2012); Ege (2015); Messier i in. (2011); Burnett i in. (2012); Hope i in. (2013); Badolato i in. (2014); Engel i in. (2010); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Chen i in. (2011); Goh (2009); Pucheta-Martínez, García-Meca (2014); Yeh i in. (2011)
Wskaźnik wartości rynkowej do wartości księgowej (MV/BV)	Regoliosi, d'Eri (2014); Lin i in. (2015); Fontaine i in. (2016); Bruynseels, Cardinaels (2014); Ege (2015); Burnett i in. (2012); Sharma, Iselin (2012); Engel i in. (2010); García-Sánchez i in. (2012); Sharma, Kuang (2014); Al-Najjar (2011); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Chen i in. (2011); Liu i in. (2014); Sen i in. (2008)
Struktura własności (<i>ownership</i>)	Allegrini, Greco (2011); Lin i in. (2015); Ian-niello (2015); García i in. (2012); Pott i in. (2014); Fontaine i in. (2016); Sharma, Iselin (2012); Badolato i in. (2014); Al-Najjar (2011); Bédard, Gendron (2010); Chen i in. (2011); Dhaliwal i in. (2010); Yeh i in. (2011); Liu i in. (2014); Ghosh i in. (2010); Sen i in. (2008)

Zmienna kontrolna	Artykuły
Akcjonariat	
Akcje uprzywilejowane, akcje posiadane przez dyrektorów (<i>preffered stock, stock owned by directors</i>)	Ege (2015); Hope i in. (2013); Engel i in. (2010); García-Sánchez i in. (2012); Sharma, Kuang (2014); Bédard, Gendron (2010); Krau i in. (2014); Dhaliwal i in. (2010); Liu i in. (2014); Contessotto, Moroney (2014); Ghosh i in. (2010)
Czy firma jest notowana na giełdzie (<i>listing status</i>)	Allegrini, Greco (2011); Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012); Bédard, Gendron (2010); Hossain (2013)
Stopa dywidendy (<i>dividend yield</i>)	Burnett i in. (2012); Engel i in. (2010); Bédard, Gendron (2010)
Zwrot z akcji (<i>stock return</i>)	Yeh i in. (2011); Liu i in. (2014); Ghosh i in. (2010)
Zwrot z kapitału (ROE)	Lin T i in. (2015); Hope i in. (2013); Yeh i in. (2011)
Zysk udziałowców (<i>shareholder returns</i>)	Pott i in. (2014); Liao i in. (2012); Sen i in. (2008)
Zmijewski Financial Score	García i in. (2012); Hossain (2013)
Liczba wyemitowanych akcji (<i>shares outstanding</i>)	Chen i in. (2011); Dhaliwal i in. (2010)
Wartość indeksu beta (<i>the beta index value</i>)	Regoliosi, d'Eri (2014); Chen i in. (2011)
Współczynnik Millsa (<i>Mills ratio</i>)	Lin i in. (2015); Liao i in. (2012)
Inne	
Sektor (<i>sector</i>)	Lin i in. (2015); Ianniello (2015); Cano Rodríguez, Sánchez Alegría (2012); Pott i in. (2014); Dao i in. (2012); Ege (2015); Messier i in. (2011); Burnett i in. (2012); Krishnan i in. (2011); Engel i in. (2010); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Krau i in. (2014); Goh (2009); Liu i in. (2014); Barua i in. (2010); Sen i in. (2008)
Rok (<i>year</i>)	Ianniello (2015); Pott i in. (2014); Messier i in. (2011); Burnett i in. (2012); Engel i in. (2010); Yeh i in. (2011)
Fuzje i przejęcia (<i>acquisition and merger activities</i>)	Messier i in. (2011); Sharma, Iselin (2012); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Goh (2009)
Wiek firmy (<i>age</i>)	Fontaine i in. (2016); Sharma, Iselin (2012); Liao i in. (2012); Hossain (2013); Krau i in. (2014)
Zakończenie roku fiskalnego (<i>fiscal year</i>)	Liao i in. (2012); Krau i in. (2014); Liu i in. (2014); Ghosh i in. (2010)

Tabela 3 (cd.)

Zmienna kontrolna	Artykuły
Inne	
Cykl operacyjny firmy (<i>operating cycle of the firm</i>)	Hope i in. (2013); Krishnan i in. (2011); Dhaliwal i in. (2010)
Kompleksowość firmy (<i>company complexity</i>)	Kim i in. (2012); Messier i in. (2011)
Dyspersja prognozy (<i>forecast dispersion</i>)	Burnett i in. (2012); Liu i in. (2014)
Liczba jednostek zależnych (<i>number of subsidiaries</i>)	Chen i in. (2011); Yeh i in. (2011)

* Pojęcie „wielkiej czwórki” funkcjonuje od 2002 r., kiedy upadła firma Arthur Andersen.

Źródło: opracowanie własne.

Najczęściej brane pod uwagę zmienne niezależne powiązane specyficznymi cechami firmy to dźwignia finansowa (mówiąca o strukturze kapitałowej), logarytm naturalny z aktywów ogółem (zmienna informująca o wielkości firmy), informacja, czy firma odniosła zysk oraz przepływy pieniężne z działalności operacyjnej. Najczęściej brane pod uwagę zmienne niezależne powiązane z akcjonariatem to zwrot na aktywach, wskaźnik wartości rynkowej do wartości księgowej, struktura własności, akcje uprzywilejowane i akcje posiadane przez dyrektorów. Jako nieskategoryzowaną zmienną niezależną należy wymienić sektor, w którym firma operuje.

Podsumowanie

Artykuł ma charakter przeglądu literatury dotyczącej wpływu reform w systemach ładu korporacyjnego na jakość sprawozdawczości finansowej. Jak wynika z prowadzonych badań, w literaturze można znaleźć wiele badań empirycznych badających te zależności. Badacze nie są jednak zgodni zarówno co do pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej, jak i istotnych cech wpływających na jej jakość. Dlatego w literaturze można znaleźć wielorakie podejścia do tych praktycznych problemów związanych z pomiarem trudno obserwowalnych zjawisk.

W artykule zaprezentowano najczęściej stosowane metody pomiaru jakości sprawozdawczości finansowej, do których zalicza się modele oparte na pomiarze stopnia zarządzania zyskiem w przedsiębiorstwach oraz modele oparte na działaniach podejmowanych w wyniku pracy audytora finansowego. Jako najważniejsze z tych metod wskazano: model Jones (Jones, 1991), zmodyfikowany model Jones, *forward-looking Jones model*, *performance-adjusted Jones model*, model Dechow i Dicheva, rzeczywiste

zarządzanie zyskiem, stosunek aktualności wykazywanych dochodów do kategorii otrzymanywanych wiadomości (Basu, 1997), uznaniowe rozpoznawanie strat (Ball, Shivakumar, 2005), korekty w sprawozdaniach finansowych, zmodyfikowane opinie audytora finansowego, okres do wydania opinii przez audytora finansowego oraz cenę usługi audytorskiej.

Ponadto wskazano, jakie zmienne używane do pomiaru czynników związanych z ła-dem korporacyjnym wpływają na jakość sprawozdawczości finansowej. Są to: liczebność komitetu audytu, udział niezależnych dyrektorów w składzie rady nadzorczej, dwoista rola prezesa, udział niezależnych dyrektorów w składzie komitetu audytu, liczebność rady nadzorczej, udział ekspertów w zakresie audytu finansowego i rachunkowości w składzie komitetu audytu.

Dokonano również przeglądu systematycznego literatury badającej wpływ reform w systemach ładu korporacyjnego na jakość dostarczanych przez przedsiębiorstwa informacji finansowych.

Wyniki badania mogą być ciekawe nie tylko dla osób prowadzących badania w zakresie analizowanej tematyki, ale także dla regulatorów. Wyniki badań wskazują bowiem, które cechy ładu korporacyjnego na badanych rynkach wpływają (i w jakim stopniu) na jakość sprawozdawczości finansowej – głównego powodu wprowadzania reform w tym obszarze.

Literatura

- Agrawal A., Chadha S. (2005), *Corporate governance and accounting scandals*, „The Journal of Law and Economics”, 48, s. 371–406.
- Ahmed A., Duellman S. (2007), *Accounting conservatism and board of director characteristics: an empirical analysis*, „Journal of Accounting and Economics”, 43 (2–3), s. 411–437.
- Allegrini M., Greco G. (2011), *Corporate boards, audit committees and voluntary disclosure: evidence from Italian listed companies*, „Journal of Management & Governance”, 17 (1), s. 187–216.
- Al-Najjar B. (2011), *The determinants of audit committee independence and activity: evidence from the UK*, „International Journal of Auditing”, 15 (2), s. 191–203.
- Badolato P.G., Donelson D.C., Ege M. (2014), *Audit committee financial expertise and earnings management: the role of status*, „Journal of Accounting and Economics”, 58 (2–3), s. 208–230.
- Ball R., Shivakumar L. (2005), *Earnings quality in UK private firms: comparative loss recognition timeliness*, „Journal of Accounting and Economics”, 39 (1), s. 83–128.
- Barua A., Rama D.V., Sharma V. (2010), *Audit committee characteristics and investment in internal auditing*, „Journal of Accounting and Public Policy”, 29 (5), s. 503–513.
- Basu S. (1997), *The conservatism principle and the asymmetric timeliness of earnings*, „Journal of Accounting and Economics”, 24 (1), s. 3–37.
- Bauwhede H., Willekens M., Gaeremynck A. (2000), *Audit Quality, Public Ownership and Firm's Discretionary Accruals Management*, Working Paper.
- Baxter P., Cotter J. (2009), *Audit committees and earnings quality*, „Accounting & Finance”, 49 (2), s. 267–290.
- Beaver W., Lambert R., Morse D. (1980), *The information content of security prices*, „Journal of Accounting and Economics”, 2 (1), s. 3–28.
- Becker C.L., DeFond M.L., Jiambalvo J., Subramanyam K.R. (1998), *The effect of audit quality on earnings management*, „Contemporary Accounting Research”, 15, s. 1–24.

- Bédard J., Gendron Y. (2010), *Strengthening the financial reporting system: can audit committees deliver?*, „International Journal of Auditing”, 14 (2), s. 174–210.
- Beekes W., Pope P., Young S. (2004), *The link between earnings timeliness, earnings conservatism and board composition: evidence from the UK*, „Corporate Governance: An International Review”, 12 (1), s. 47–59.
- Bruynseels L., Cardinaels E. (2014), *The audit committee: management watchdog or personal friend of the CEO?*, „The Accounting Review”, 89 (1), s. 113–145.
- Burnett B.M., Cripe B.M., Martin G.W., McAllister B.P. (2012), *Audit quality and the trade-off between accretive stock repurchases and accrual-based earnings management*, „The Accounting Review”, 87 (6), s. 1861–1884.
- Cano Rodríguez M., Sánchez Alegría S. (2012), *The value of audit quality in public and private companies: evidence from Spain*, „Journal of Management & Governance”, 16 (4), s. 683–706.
- Chan L. (2009), *Does client importance affect auditor independence at the office level? Empirical evidence from going-concern opinions*, „Contemporary Accounting Research”, 26, s. 201–230.
- Chen H., Chen J.Z., Lobo G.J., Wang Y. (2011), *Effects of audit quality on earnings management and cost of equity capital: evidence from China*, „Contemporary Accounting Research”, 28 (3), s. 892–925.
- Choi J., Kim J., Zang Y. (2010), *Do abnormally high audit fees impair audit quality?*, „A Journal of Practice & Theory”, 29, s. 115–140.
- Clarkson P., Simunic D. (1994), *The association between audit quality, retained ownership and firm-specific risk in U.S. vs. Canadian IPO markets*, „Journal of Accounting and Economics”, 17, s. 207–228.
- Cohen D.A., Zarowin P. (2010), *Accrual-based and real earnings management activities around seasoned equity offerings*, „Journal of Accounting and Economics”, 50, s. 2–19.
- Contessotto C., Moroney R. (2014), *The association between audit committee effectiveness and audit risk*, „Accounting & Finance”, 54 (2), s. 393–418.
- Copley P.A. (1991), *The association between municipal disclosure practices and audit quality*, „The Journal of Accounting and Public Policy”, 10, s. 245–266.
- Dao M., Raghunandan K., Rama V.D. (2012), *Shareholder voting on auditor selection, audit fees, and audit quality*, „The Accounting Review”, 87 (1), s. 149–171.
- Davidson R., Goodwin-Stewart J., Kent, P. (2005), *Internal governance structures and earnings management*, „Accounting & Finance”, 45 (2), s. 241–267.
- Davis A.L., Rothstein H.R. (2006), *The effects of the perceived behavioral integrity of managers on employee attitudes: a meta-analysis*, „Journal of Business Ethics”, 67 (4), s. 407–419.
- De Vlaminck N., Sarens G. (2015), *The relationship between audit committee characteristics and financial statement quality: evidence from Belgium*, „Journal of Management & Governance”, 19 (1), s. 145–166.
- DeAngelo L.E. (1981), *Auditor size and audit quality*, „Journal of Accounting and Economics”, 3, s. 183–199.
- Dechow P.M., Dichev I.D. (2002), *The quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors*, „The Accounting Review”, 77, s. 35–59.
- Dechow P.M., Richardson S., Tuna I. (2003), *Why are earnings kinky? An examination of the earnings management explanation*, „Review of Accounting Studies”, 8, s. 355–384.
- Dechow P.M., Sloan R.G., Sweeney A.P. (1995), *Detecting earnings management*, „The Accounting Review”, 70, s. 193–225.
- Dhaliwal D., Naiker V., Navissi F. (2010), *The association between accruals quality and the characteristics of accounting experts and mix of expertise on audit committees*, „Contemporary Accounting Research”, 27 (3), s. 787–827.
- Ege M.S. (2015), *Does internal audit function quality deter management misconduct?*, „The Accounting Review”, 90 (2), s. 495–527.
- Engel E., Hayes R.M., Wang X. (2010), *Audit committee compensation and the demand for monitoring of the financial reporting process*, „Journal of Accounting and Economics”, 49 (1–2), s. 136–154.
- Evans D., Kowanko I. (2000), *Literature reviews: evolution of a research methodology*, „The Australian Journal of Advanced Nursing: a Quarterly Publication of the Royal Australian Nursing Federation”, 18 (2), s. 33–38.

- Ferguson, M.J., Seow G.S., Young D. (2004), *Non-audit services and earnings management: U.K. evidence*, „Contemporary Accounting Research”, 21, s. 813–841.
- Field A.P., Gillett R. (2010), *How to do a meta-analysis*, „British Journal of Mathematical and Statistical Psychology”, 63 (3), s. 665–694.
- Fontaine R., Khemakhem H., Herda D.N. (2016), *Audit committee perspectives on mandatory audit firm rotation: evidence from Canada*, „Journal of Management & Governance”, 20 (3), s. 485–502.
- Francis J.R. (2004), *What do we know about audit quality?*, „British Accounting Review”, 36, s. 345–368.
- Francis J.R., LaFond R., Olsson P., Schipper, K. (2005), *The market pricing of accruals quality*, „Journal of Accounting and Economics”, 39 (2), s. 295–327.
- Francis J.R., Maydew E.L., Sparks H.C. (1999), *The role of Big 6 Auditors in the credible reporting of accruals*, „A Journal of Practice & Theory”, 18, s. 17–34.
- García L.S., Barbadillo E.R., Pérez M.O. (2012), *Audit committee and internal audit and the quality of earnings: empirical evidence from Spanish companies*, „Journal of Management & Governance”, 16 (2), s. 305–331.
- García-Sánchez I.M., Frias-Aceituno J.V., García-Rubio R. (2012), *Determining factors of audit committee attributes: evidence from Spain*, „International Journal of Auditing”, 16 (2), s. 184–213.
- Geiger M.A., Raghunandan K. (2002), *Auditor tenure and audit reporting failures*, „A Journal of Practice & Theory”, 21, s. 67–78.
- Ghosh A., Marra A., Moon D. (2010), *Corporate boards, audit committees, and earnings management: pre- and post-SOX evidence*, „Journal of Business Finance & Accounting”, 37 (9–10), s. 1145–1176.
- Glass G.V. (1976), *Primary, secondary, and meta-analysis of research*, „American Educational Research Association”, 5 (10), s. 3–8.
- Goh B.W. (2009), *Audit committees, boards of directors, and remediation of material weaknesses in internal control*, „Contemporary Accounting Research”, 26 (2), s. 549–579.
- Goh B.W., Li D. (2011), *Internal controls and conditional conservatism*, „The Accounting Review”, 86 (3), s. 975–1005.
- Hay D., Knechel R., Li V. (2006), *Non-audit services and auditor independence: New Zealand evidence*, „Journal of Business Finance and Accounting”, 33, s. 715–734.
- Hedges H. (2009), *Research synthesis as a scientific process*, „The Handbook of Research Synthesis and Meta-Analysis”, 1.
- Hoitash R., Markelevich A., Barragato C.A. (2007), *Auditor fees and audit quality*, „Managerial Auditing Journal”, 22, s. 761–786.
- Hope O., Thomas W.B., Vyas D. (2013), *Financial reporting quality of U.S. private and public firms*, „The Accounting Review”, 88 (5), s. 1715–1742.
- Hossain S. (2013), *Effect of regulatory changes on auditor independence and audit quality*, „International Journal of Auditing”, 17 (3), s. 246–264.
- Ianniello G. (2015), *The effects of board and auditor independence on earnings quality: evidence from Italy*, „Journal of Management & Governance”, 19 (1), s. 229–253.
- Inauen E., Osterloh M., Frey B.S., Homberg F. (2015), *How a multiple orientation of control reduces governance failures: a focus on monastic auditing*, „Journal of Management & Governance”, 19 (4), s. 763–796.
- Jones J.J. (1991), *Earnings management during import relief investigations*, „Journal of Accounting Research”, 29, s. 193–228.
- Kepes S., McDaniel M.A., Brannick M.T., Banks G.C. (2013), *Meta-analytic reviews in the organizational sciences: two meta-analytic schools on the way to MARS (the Meta-analytic Reporting Standards)*, „Journal of Business and Psychology”, 28 (2), s. 123–143.
- Kim J., Liu X., Zheng L. (2012), *The impact of mandatory IFRS adoption on audit fees: theory and evidence*, „The Accounting Review”, 87 (6), s. 2061–2094.
- Kim J.B., Chung R., Firth M. (2003), *Auditor conservatism, asymmetric monitoring, and earnings management*, „Contemporary Accounting Research”, 20, s. 323–359.
- Kinney W.R., Palmrose Z.-V., Scholz S. (2004), *Auditor independence, non-audit services, and restatements: was the U.S. government right?*, „Journal of Accounting Research”, 42, s. 561–588.

- Knechel W.R., Vanstraelen A. (2007), *The relationship between auditor tenure and audit quality implied by going concern opinions*, „A Journal of Practice & Theory”, 26, s. 113–131.
- Knechel W.R., Payne J.L. (2001), *Additional evidence on audit report lag*, „A Journal of Practice & Theory”, 20, s. 137–146.
- Knechel W.R., Sharma D.S., Sharma V.D. (2012), *Non-audit services and knowledge spillovers: evidence from New Zealand*, „Journal of Business Finance and Accounting”, 39, s. 60–81.
- Krau K., Quosigk B.M., Zülch H. (2014), *Effects of initial audit fee discounts on audit quality: evidence from Germany*, „International Journal of Auditing”, 18 (1), s. 40–56.
- Krishnan G.V. (2003), *Does Big 6 auditor industry expertise constrain earnings management?*, „Accounting Horizons”, Supplement, s. 1–16.
- Krishnan G.V., Visvanathan G. (2008), *Does the SOX definition of an accounting expert matter? The association between audit committee directors' accounting expertise and accounting conservatism*, „Contemporary Accounting Research”, 25 (3), s. 827–858.
- Krishnan J., Wen Y., Zhao W. (2011), *Legal expertise on corporate audit committees and financial reporting quality*, „The Accounting Review”, 86 (6), s. 2099–2130.
- Kulik J.A., Kulik C.L.C. (1989), *The concept of meta-analysis*, „International Journal of Educational Research”, 13, s. 221–340.
- LaFond R., Roychowdhury S. (2008), *Managerial ownership and accounting conservatism*, „Journal of Accounting Research”, 46 (1), s. 101–135.
- Lara J.M.G., Osma B.G., Penalva F. (2009), *Accounting conservatism and corporate governance*, „Review of Accounting Studies”, 14 (1), s. 161–201.
- Liao Y., Chi W., Chen Y. (2012), *Auditor economic dependence and accounting conservatism: evidence from a low litigation risk setting*, „International Journal of Auditing”, 17 (2), s. 117–137.
- Lim C., Tan H. (2008), *Non-audit service fees and audit quality: the impact of auditor specialization*, „Journal of Accounting Research”, 46, s. 199–246.
- Lim R. (2011), *Are corporate governance attributes associated with accounting conservatism?*, „Accounting & Finance”, 51 (4), s. 1007–1030.
- Lin T., Hutchinson M., Percy M. (2015), *Earnings management and the role of the audit committee: an investigation of the influence of cross-listing and government officials on the audit committee*, „Journal of Management & Governance”, 19 (1), s. 197–227.
- Liu M.H.C., Tiras S.L., Zhuang Z. (2014), *Audit committee accounting expertise, expectations management, and nonnegative earnings surprises*, „Journal of Accounting and Public Policy”, 33 (2), s. 145–166.
- McNichols M.F. (2002), *Discussion of the quality of accruals and earnings: the role of accrual estimation errors*, „The Accounting Review”, 77, s. 61–69.
- Messier W.F., Reynolds J.K., Simon C.A., Wood D.A. (2011), *The effect of using the internal audit function as a management training ground on the external auditor's reliance decision*, „The Accounting Review”, 86 (6), s. 2131–2154.
- O'Sullivan N. (2000), *The impact of board composition and ownership on audit quality: evidence from large UK companies*, „British Accounting Review”, 32, s. 397–414.
- Palmrose Z.-V. (1988), *An analysis of auditor litigation and audit service quality*, „The Accounting Review”, 63, s. 55–73.
- Palmrose Z.-V. (1986), *Audit fees and auditor size: further evidence*, „Journal of Accounting Research”, 24, s. 97–110.
- Payne J.L., Jensen K.L. (2002), *An examination of municipal audit delay*, „The Journal of Accounting and Public Policy”, 21, s. 1–29.
- Pott C., Tebben T., Watrin C. (2014), *The effect of outside directors' and auditors' incentives on managers' ability to manage cash bonuses*, „Journal of Management & Governance”, 18 (2), s. 505–540.
- Pucheta-Martínez M.C., García-Meca E. (2014), *Institutional investors on boards and audit committees and their effects on financial reporting quality*, *Corporate Governance: An International Review*, 22 (4), s. 347–363.
- Raghunandan K., Read W.J., Whisenant J.S. (2003), *Initial evidence on the association between non-audit fees and restated financial statements*, „Accounting Horizons”, 17, s. 223–234.

- Regoliosi C., d'Eri A. (2014), „*Good*” corporate governance and the quality of internal auditing departments in Italian listed firms. An exploratory investigation in Italian listed firms, „Journal of Management & Governance”, 18 (3), s. 891–920.
- Roychowdhury S. (2006), *Earnings management through real activities manipulation*, „Journal of Accounting and Economics”, 42, s. 335–370.
- Ruddock C., Taylor S.J., Taylor S.L. (2006), *Non-audit services and earnings conservatism: is auditor independence impaired?*, „Contemporary Accounting Research”, 23 (3), s. 701–746.
- Sen K., Sarkar S., Sarkar J. (2008), *Board of directors and opportunistic earnings management: evidence from India*, „Journal of Accounting, Auditing & Finance”, 23 (4), s. 517–551.
- Sharma D.S., Sidhu J. (2001), *Professionalism vs. commercialism: the association between non-audit services (NAS) and audit independence*, „Journal of Business Finance and Accounting”, 28, s. 595–629.
- Sharma V.D., Kuang C. (2014), *Voluntary audit committee characteristics, incentives, and aggressive earnings management: evidence from New Zealand*, „International Journal of Auditing”, 18 (1), s. 76–89.
- Sharma V.D., Iselin E.R. (2012), *The association between audit committee multiple-directorships, tenure, and financial misstatements*, „A Journal of Practice & Theory”, 31 (3), s. 149–175.
- Srinidhi B., Gul F.A. (2007), *The differential effects of auditors’ non-audit and audit fees on accrual quality*, „Contemporary Accounting Research”, 24, s. 595–629.
- Srinivasan S. (2005), *Consequences of financial reporting failure for outside directors: evidence from accounting restatements and audit committee members*, „Journal of Accounting Research”, 43 (2), s. 291–334.
- Sultana N. (2015), *Audit committee characteristics and accounting conservatism*, „International Journal of Auditing”, 19 (2), s. 88–102.
- Vafeas N. (2005), *Audit committees, boards and the quality of reported earnings*, „Contemporary Accounting Research”, 22 (4), s. 1093–122.
- van Essen M., van Oosterhout J.H., Carney M. (2012), *Corporate boards and the performance of Asian firms: a meta-analysis*, „Asia Pacific Journal of Management”, 29 (4), s. 873–905.
- Viswesvaran C., Sanchez J.I. (1998), *Moderator search in meta-analysis: a review and cautionary note on existing approaches*, „Educational and Psychological Measurement”, 58 (1), s. 77–87.
- Watts R. (2003), *Conservatism in accounting – Part I: Explanations and implications*, „Accounting Horizons”, 17 (3), s. 207–221.
- Wysocki P.D. (2009), *Assessing Earnings and Accruals Quality: U.S. and International Evidence*, Working Paper, 2009.
- Ye P., Carson E., Simnett R. (2011), *Threats to auditor independence: the impact of relationship and economic bonds*, „A Journal of Practice & Theory”, 30, s. 121–148.
- Yeh Y., Chung H., Liu C. (2011), *Committee independence and financial institution performance during the 2007–08 credit crunch: evidence from a multi-country study*, „Corporate Governance: An International Review”, 9 (5), s. 437–458.

Wzmianka

Badania sfinansowane przez Narodowe Centrum Nauki w ramach projektu badawczego nr 2015/19/B/HS4/00118.

Załącznik 1. Zestawienie analizowanych artykułów

- Allegrini M., Greco G. (2011), *Corporate boards, audit committees and voluntary disclosure: evidence from Italian listed companies*, „Journal of Management & Governance”, 17 (1), s. 187–216.
- Al-Najjar B. (2011), *The determinants of audit committee independence and activity: evidence from the UK*, „International Journal of Auditing”, 15 (2), s. 191–203.
- Badolato P.G., Donelson D.C., Ege M. (2014), *Audit committee financial expertise and earnings management: the role of status*, „Journal of Accounting and Economics”, 58 (2–3), s. 208–230.

- Barua A., Rama D.V., Sharma V. (2010), *Audit committee characteristics and investment in internal auditing*, „Journal of Accounting and Public Policy”, 29 (5), s. 503–513.
- Bédard J., Gendron Y. (2010), *Strengthening the financial reporting system: can audit committees deliver?*, „International Journal of Auditing”, 14 (2), s. 174–210.
- Bruynseels L., Cardinaels E. (2014), *The audit committee: management watchdog or personal friend of the CEO?*, „The Accounting Review”, 89 (1), s. 113–145.
- Burnett B.M., Cripe B.M., Martin G.W., McAllister B.P. (2012), *Audit quality and the trade-off between accretive stock repurchases and accrual-based earnings management*, „The Accounting Review”, 87 (6), s. 1861–1884.
- Cano Rodríguez M., Sánchez Alegria S. (2012), *The value of audit quality in public and private companies: evidence from Spain*, „Journal of Management & Governance”, 16 (4), s. 683–706.
- Chen H., Chen J.Z., Lobo G.J., Wang Y. (2011), *Effects of audit quality on earnings management and cost of equity capital: evidence from China*, „Contemporary Accounting Research”, 28 (3), s. 892–925.
- Contessotto C., Moroney R. (2014), *The association between audit committee effectiveness and audit risk*, „Accounting & Finance”, 54 (2), s. 393–418.
- Dao M., Raghunandan K., Rama V.D. (2012), *Shareholder voting on auditor selection, audit fees, and audit quality*, „The Accounting Review”, 87 (1), s. 149–171.
- De Vlaminck N., Sarens G. (2015), *The relationship between audit committee characteristics and financial statement quality: evidence from Belgium*, „Journal of Management & Governance”, 19 (1), s. 145–166.
- Dhaliwal D., Naiker V., Navissi F. (2010), *The association between accruals quality and the characteristics of accounting experts and mix of expertise on audit committees*, „Contemporary Accounting Research”, 27 (3), s. 787–827.
- Ege M.S. (2015), *Does internal audit function quality deter management misconduct?*, „The Accounting Review”, 90 (2), s. 495–527.
- Engel E., Hayes R.M., Wang X. (2010), *Audit committee compensation and the demand for monitoring of the financial reporting process*, „Journal of Accounting and Economics”, 49 (1–2), s. 136–154.
- Fontaine R., Khemakhem H., Herda D.N. (2016), *Audit committee perspectives on mandatory audit firm rotation: evidence from Canada*, „Journal of Management & Governance”, 20 (3), s. 485–502.
- García L.S., Barbadillo E.R., Pérez M.O. (2012), *Audit committee and internal audit and the quality of earnings: empirical evidence from Spanish companies*, „Journal of Management & Governance”, 16 (2), s. 305–331.
- García-Sánchez I.M., Frias-Aceituno J.V., Garcia-Rubio R. (2012), *Determining factors of audit committee attributes: evidence from Spain*, „International Journal of Auditing”, 16 (2), s. 184–213.
- Ghosh A., Marra A., Moon D. (2010), *Corporate boards, audit committees, and earnings management: pre- and post-SOX evidence*, „Journal of Business Finance & Accounting”, 37 (9–10), s. 1145–1176.
- Goh B.W. (2009), *Audit committees, boards of directors, and remediation of material weaknesses in internal control*, „Contemporary Accounting Research”, 26 (2), s. 549–579.
- Hope O., Thomas W.B., Vyas D. (2013), *Financial reporting quality of U.S. private and public firms*, „The Accounting Review”, 88 (5), s. 1715–1742.
- Hossain S. (2013), *Effect of regulatory changes on auditor independence and audit quality*, „International Journal of Auditing”, 17 (3), s. 246–264.
- Ianniello G. (2015), *The effects of board and auditor independence on earnings quality: evidence from Italy*, „Journal of Management & Governance”, 19 (1), s. 229–253.
- Inauen E., Osterloh M., Frey B.S., Homberg F. (2015), *How a multiple orientation of control reduces governance failures: a focus on monastic auditing*, „Journal of Management & Governance”, 19 (4), s. 763–796.
- Kim J., Liu X., Zheng L. (2012), *The impact of mandatory IFRS adoption on audit fees: theory and evidence*, „The Accounting Review”, 87 (6), s. 2061–2094.
- Krau K., Quosigk B.M., Zülch H. (2014), *Effects of initial audit fee discounts on audit quality: evidence from Germany*, „International Journal of Auditing”, 18 (1), s. 40–56.
- Krishnan J., Wen Y., Zhao W. (2011), *Legal expertise on corporate audit committees and financial reporting quality*, „The Accounting Review”, 86 (6), s. 2099–2130.

- Liao Y., Chi W., Chen Y. (2012), *Auditor economic dependence and accounting conservatism: evidence from a low litigation risk setting*, „International Journal of Auditing”, 17 (2), s. 117–137.
- Lin T., Hutchinson M., Percy M. (2015), *Earnings management and the role of the audit committee: an investigation of the influence of cross-listing and government officials on the audit committee*, „Journal of Management & Governance”, 19 (1), s. 197–227.
- Liu M.H.C., Tiras S.L., Zhuang Z. (2014), *Audit committee accounting expertise, expectations management, and nonnegative earnings surprises*, „Journal of Accounting and Public Policy”, 33 (2), s. 145–166.
- Messier W.F., Reynolds J.K., Simon C.A., Wood D.A. (2011), *The effect of using the internal audit function as a management training ground on the external auditor's reliance decision*, „The Accounting Review”, 86 (6), s. 2131–2154.
- Pott C., Tebben T., Watrin C. (2014), *The effect of outside directors' and auditors' incentives on managers' ability to manage cash bonuses*, „Journal of Management & Governance”, 18 (2), s. 505–540.
- Pucheta-Martínez M.C., García-Meca E. (2014), *Institutional investors on boards and audit committees and their effects on financial reporting quality*, *Corporate Governance: An International Review*”, 22 (4), s. 347–363.
- Regoliosi C., d'Eri A. (2014), „*Good*” *corporate governance and the quality of internal auditing departments in Italian listed firms. An exploratory investigation in Italian listed firms*, „Journal of Management & Governance”, 18 (3), s. 891–920.
- Sen K., Sarkar S., Sarkar J. (2008), *Board of directors and opportunistic earnings management: evidence from India*, „Journal of Accounting, Auditing & Finance”, 23 (4), s. 517–551.
- Sharma V.D., Kuang C. (2014), *Voluntary audit committee characteristics, incentives, and aggressive earnings management: evidence from New Zealand*, „International Journal of Auditing”, 18 (1), s. 76–89.
- Sharma V.D., Iselin E.R. (2012), *The association between audit committee multiple-directorships, tenure, and financial misstatements*, „A Journal of Practice & Theory”, 31 (3), s. 149–175.
- Yeh Y., Chung H., Liu C. (2011), *Committee independence and financial institution performance during the 2007–08 credit crunch: evidence from a multi-country study*, „Corporate Governance: An International Review”, 9 (5), s. 437–458.

